

Sygn. akt I ACa 793/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 stycznia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Zofia Kawińska-Szwed
Sędziowie :	SA Elżbieta Karpeta SO del. Ewa Solecka (spr.)
Protokolant :	Magdalena Bezak

po rozpoznaniu w dniu 13 stycznia 2016 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Z. R.

przy udziale interwenienta ubocznego J. R.

przeciwko W. C. i B. C.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki i interwenienta ubocznego

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 2 czerwca 2015 r., sygn. akt I C 476/14

1) oddala obie apelacje;

2) zasądza od powódki na rzecz pozwanej B. C. 332,10 (trzysta trzydzieści dwa i 10/100) złotych, w tym 62,10 (sześćdziesiąt dwa i 10/100) złotych podatku od towarów i usług z tytułu kosztów postępowania apelacyjnego;

3) przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz adwokat K. W. 332,10 (trzysta trzydzieści dwa i 10/100) złotych, w tym 62,10 (sześćdziesiąt dwa i 10/100) złotych podatku od towarów i usług z tytułu pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu apelacyjnym interwenientowi ubocznemu.

SSO del. Ewa Solecka	SSA Zofia Kawińska-Szwed	SSA Elżbieta Karpeta

UZASADNIENIE

Powódka Z. R. wniosła o nakazanie pozwanym B. C. i W. C. oświadczenia woli o treści: „Wyrażam zgodę na ekshumację śp. S. R. (PESEL: (...)), zmarłego w dniu (...) roku i pochowanego na cmentarzu komunalnym w C. w celu przeniesienia zwłok i ponownego pochówku na cmentarzu parafialnym (rzymsko-katolickim) (...) w B. w miejscu grzebalnym (grobie rodzinnym) oznaczonym jako grób ziemny o nr: (...)” oraz o zasądzenie kosztów postępowania.

Pozwana B. C. podała, że nie zgadza się na ekshumację syna i podała, że nie chce by spoczął on w grobie rodziny R.

Pozwany W. C. wniósł o oddalenie powództwa i przychylił się do twierdzeń córki.

J. R. przystąpił do sprawy jako interwenient uboczny po stronie powódki i wniósł o uwzględnienie powództwa.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach :

1. oddalił powództwo;
2. zasądził od powódki Z. R. na rzecz pozwanej B. C. kwotę 442,80 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania;
3. zasądził od Skarbu Państwa- Sądu Okręgowego w Katowicach na rzecz radcy prawnej K. W. kwotę 442,80 zł, w tym kwotę 82,80 zł tytułem podatku od towarów i usług za udzielenie interwenientowi ubocznemu pomocy prawnej z urzędu.

Rozstrzygnięcie powyższe Sąd oparł na następujących ustaleniach i zważeniach :

Z. R. jest babką od strony ojca S. R., który zginął śmiercią tragiczną w dniu (...) roku mając niespełna dwa lata. Ciało dziecka zostało porzucone na brzegu stawu w C. i pochowane na cmentarzu komunalnym jako ciało nieznanego chłopca. S. postawiono pomnik nagrobny, który jest zadbane. Próby ustalenia tożsamości zmarłego nie dawały przez długi czas rezultatu, pomimo bardzo intensywnych działań medialnych i ukazujących się komunikatów telewizyjnych oraz artykułów prasowych. Pomimo tego dopiero w czerwcu 2012 roku, na skutek informacji uzyskanych od sąsiadów J. R. i B. C. nastąpiła identyfikacja dziecka oraz zastosowano tymczasowy areszt wobec jego rodziców.

Powódka w pierwszym okresie życia S. opiekowała się nim lecz następnie nie utrzymywała kontaktów z ze swoim synem J. R. i B. C. z uwagi na ich przeniesienie się do M.. Powódka przez ponad dwa lata nie wiedziała o śmierci wnuka, nie rozpoznała jego zdjęć w prasie i telewizji. Po aresztowaniu rodziców dziecka powódka jedynie przez bardzo krótki czas sprawowała opiekę nad pozostałą dwójką dzieci J. R. i B. C., które następnie zostały umieszczone w rodzinie zastępczej. Powódka nie ma z nimi kontaktu, a sąd rodzinny zakazał jej takiego kontaktu z nimi. W. C. jest ojcem B. C., matki S. lecz nigdy nie poznał go i nie utrzymywał kontaktu z rodziną córki.

J. R. i B. C. są tymczasowo aresztowani, zostali przez sąd I instancji skazani lecz wyrok ten nie jest prawomocny. W toku procesu wzajemnie zrzucali na siebie winę za śmierć dziecka.

Powódka dysponuje prawem do grobu, w którym pochowany jest jej mąż R. R.. Grób ten znajduje się w B. na Cmentarzu Parafii (...). W grobie tym jest możliwość pochowania S. R.. Powódka wystąpiła do Państwowego Powiatowego Inspektora (...) w C. z wnioskiem o zezwolenie na ekshumację zwłok S. R.. Z uwagi na odmowę wyrażenia zgody na ekshumację ze strony B. C. decyzją z dnia 16 stycznia 2014 roku nie zezwolono na ekshumację.

Sąd nie dał wiary powódce, iż była ona ściśle związana z wnukiem i chce przenieść jego ciało do grobu w B. by zapewnić mu należyte miejsce kultu. Należy mieć na względzie, iż pomiędzy rodzicami dziecka istnieje konflikt, a ich rodziny włączają się w ten konflikt i popierają stanowisko swoich dzieci. W okolicznościach faktycznych sprawy zeznają powódki o ścisłym związku z S. nie są wiarygodne ze względu na sposób postępowania powódki. Skoro

związek ten był tak bliski, to nie jest zrozumiała, że powódka przez okres ponad dwóch lat od czasu śmierci dziecka do czasu rozpoznania jego zwłok i aresztowania rodziców, nie podjęła żadnych czynności by z wnukiem się spotkać, sprawdzić jak się rozwija itp. Twierdzenia, że uniemożliwiało to przeniesienie się rodziny z B. do M. jest niewiarygodne. Odległość pomiędzy tymi miastami jest bliska a komunikacja publiczna dobrze rozwinięta, co umożliwia łatwe dotarcie i nawiązanie kontaktu. Ponadto należy mieć na względzie, iż rodzina S. nie zerwała kontaktów z B., a o zniknięciu S. powiadomili policję sąsiedzi z B., a nie z M.. Powódka pomimo bardzo dużego nagłośnienia sprawy i publikacji wizerunku dziecka nie rozpoznała wnuka i nie zawiadomiła policji o tym, że to jest jej wnuk. Także brak kontaktu z pozostałymi dziećmi J. R. i B. C. wskazuje, że powódka nie utrzymywała z rodziną syna ścisłego związku, a twierdzenia o chęci zapewnienia S. należnego miejsca kultu są wskazywane na potrzeby niniejszej sprawy.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powódki nie zasługuje na uwzględnienie.

Wskazał, że Kwestie prawne chowania zwłok reguluje ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. Art. 15 ustawy jednoznacznie określa podmioty uprawnione do przeprowadzenia ekshumacji zwłok ludzkich. Przewiduje on, iż ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana:

- 1) na umotywowaną prośbę osób uprawnionych do pochowania zwłok za zezwoleniem właściwego inspektora sanitarnego;
- 2) na zarządzenie prokuratora lub sądu;
- 3) na podstawie decyzji właściwego inspektora sanitarnego w razie zajęcia terenu cmentarza na inny cel.

W przypadku sporu pomiędzy osobami uprawnionymi jest on rozpoznawany w postępowaniu cywilnym w oparciu o przepisy o ochronie dóbr osobistych. Przedmiotem ochrony prawnej jest w tym wypadku prawo do sprawowania kultu osoby zmarłej, natomiast przesłanką tej ochrony jest naruszenie dobra osobistego podmiotu tego prawa.

Roszczenie powódki podlegało więc rozpoznaniu w oparciu o przepisy art. 23 i 24 kc. art. 15 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 31.I.1959 r. o cmentarzach i chowaniu

W naszej kulturze kult osób zmarłych sprzeciwia się ekshumacji zwłok ludzkich, o ile nie przemawiają za tym ważne względy społeczne lub osobiste, osób uprawnionych do podjęcia takich decyzji. Prawo osobiste jednostki do oddawania kultu zmarłemu musi być postrzegane przez pryzmat ochrony pamięci tej osoby i prawa do kultywowania pamięci innych osób uprawnionych. W niniejszej sprawie nie budzi wątpliwości, iż S. R. zginął śmiercią tragiczną mając niespełna dwa lata, a jego ciało zostało wywiezione z miejsca zamieszkania i porzucone w C.. Osobami ściśle związanymi ze śmiercią i porzuceniem zwłok są jego rodzice J. R. i B. C., którzy dodatkowo ukrywali w okresie późniejszym fakt śmierci S., co wskazuje, iż nie są oni osobami, które zapewnia należyty kult pamięci zmarłego dziecka. Również dziadkowie S. nie dają gwarancji należytego zapewnienia kultu pamięci S. R.. W. C. nie znał wnuka i nie starał się o kontakt z nim, a jego postawa w trakcie procesu była bierna. Natomiast powódka jedynie powoływała się na bliskość z wnukiem i chęć kultywowania jego pamięci, jednakże jej postępowanie zaprzecza bliskim stosunkom z wnukiem. Powódka przez okres ponad dwóch lat nie miała żadnego kontaktu z wnukiem, nie spostrzegła, że dziecko nie żyje, nie rozpoznała jego portretów w prasie i telewizji. Także zachowanie powódki w stosunku do rodzeństwa S., fakt, iż nie sprawuje nad nimi opieki, a wręcz ma wstrzymana możliwość kontaktów wskazuje, iż brak jest ścisłej więzi między powódką a dziećmi syna. W tej sytuacji brak zgody B. C. na ekshumację syna nie może być uznany jako bezprawny, gdyż dziecko zostało pochowane w sposób należyty, wystawiono mu pomnik nagrobny, który jest zadbane, a mieszkańcy C. w sposób należyty dbają o kult dziecka. Odległość pomiędzy miejscem zamieszkania powódki a miejscem pochowania dziecka nie jest tak duża, by uniemożliwiała odwiedzanie grobu i opiekę nad nim. Przeniesienie ciała do B. i pochowanie w grobie rodzinnym powódki nie jest jednoznaczne z zapewnieniem opieki i szacunku dla miejsca spoczynku S. R., w sytuacji gdy ciało od pięciu lat jest pochowane w C., a grób został wystawiony przez obcych ludzi i przez nich utrzymywany w należytych stanie.

Kosztami postępowania po myśli art. 98 kpc obciążono stronę powodową.

Powódka i interwenient uboczny wnieśli apelację od powyższego wyroku, zaskarżając go w zakresie punktu 1 i punktu 2. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucili:

- naruszenie przepisów postępowania a to jest art. 233 § 1 k.p.c. polegające na wybiórczym dokonaniu oceny materiału dowodowego i wyprowadzenia wniosków nie znajdujących pokrycia w materiale dowodowym co w konsekwencji stanowi o sprzeczności istotnych ustaleń z treścią materiału dowodowego zebranego w sprawie a polegającego na uznaniu, że powódka nie daje gwarancji zapewnienia należytego kultu pamięci zmarłego wnuka albowiem nie była ona blisko związana z wnukiem,

naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na ustalenie stanu faktycznego a to jest art. 230 k.p.c. nie uznając, że powódka po śmierci wnuka (przed uzyskaniem informacji o jego zgonie) interesowała się losem S. B. zapytując o niego rodziców, przesyłając za pośrednictwem rodziców zakupy dla niego w postaci pieluch i produktów spożywczych, przekazując mu prezenty na urodziny, usiłując uzyskać informacje o wnuku oraz żądała okazania

- naruszenie przepisów prawa materialnego a to jest art, 24 §1 k.c. w zw. z art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959r., o cmentarzach i chowania zmarłych poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że brak zgody pozwanej na ekshumację syna nie może być uznany za bezprawny podczas gdy z okoliczności sprawy wynika, - że odmowa wydania zgody na ekshumację wynika z odmiennych przesłanek niż wskazane przez Sąd I instancji w uzasadnieniu,
- naruszenie przepisów prawa materialnego a to jest art. 64 k.c. w zw. z art. 23 k.c. i 24 k.c. poprzez jego niezastosowanie,

W oparciu o powyższe skarżący wnieśli o:

- 1) zmianę wyroku i zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli o treści: "Wyrażam zgodę na ekshumację śp. S. R. (PESEL: (...)), zmarłego w dniu (...). i pochowanego na cmentarzu komunalnym w C. w celu przeniesienia zwłok i ponownego pochówku na cmentarzu, parafialnym (...) w B. w miejscu grzebalnym (grobie rodzinnym) oznaczonym jako grób ziemny o nr : (...).",
- 2) zasądzenie od pozwanych na rzecz powódki kosztów procesu wraz z kosztami zastępstwa procesowego,
- 3) przyznanie pełnomocnikowi interwenienta ubocznego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej urzędowi za drugą instancję.

Pozwana B. C. wniosła o oddalenie obu apelacji i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacje powódki i interwenienta ubocznego były bezzasadne, wobec czego należało je oddalić.

Sąd Okręgowy poczynił w sprawie dokładne i staranne ustalenia faktyczne. Wbrew twierdzeniom apelujących, nie dopuścił się przy tym naruszenia art. 233§ 1 kpc. Zarzuty skarżących odnoszą się bardziej do dokonanej przez Sąd pierwszej instancji oceny co do charakteru relacji rodzinnych i emocjonalnych łączących powódkę ze zmarłym wnukiem oraz tego, czy daje ona gwarancję otoczenia należyтым kultem miejsca jego pochówku, a także ocenę co do tego, czy brak zgody pozwanej na ekshumację ciała S. R. jest bezprawny. Kwestie te należy raczej postrzegać w kontekście zastosowania prawa materialnego.

Podstawą roszczenia pozwu był art. 24 § 1 k.c. w związku z art. 15 ust. 1 pkt.1 ustawy z 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych. W sprawach o ochronę dóbr osobistych Sąd w pierwszej kolejności bada, czy doszło do bezprawnego naruszenia takiego dobra po stronie osoby żądającej ochrony. Jak słusznie wskazał Sąd Okręgowy, w niniejszym przypadku przedmiotem ochrony prawnej było prawo do sprawowania kultu osoby zmarłej. Rozstrzygnięcia wymagało, czy fakt, iż tragicznie zmarły małoletni S. R. pochowany jest w miejscu oddalonym od

miejsca zamieszkania powódki narusza jej dobro osobiste, i to w taki sposób, iż domaganie się przez nią ekshumacji ciała wnuka i przeniesienia go do grobu w B. uznać należy za zasadne, nie stanowiące nadużycia prawa podmiotowego, a ponadto, czy pozwani odmawiając zgody na przeniesienia zwłok do grobu rodzinnego powódki w B. działali bezprawnie.

Dokonana przez Sąd pierwszej instancji ocena przedstawionych wyżej kwestii, prowadząca do konkluzji, iż powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie, była słuszna i Sąd Apelacyjny ją podziela.

Okoliczności śmierci i znalezienia zwłok S. R. były tragiczne. Media informowały wielokrotnie o prowadzonym śledztwie zmierzającym w pierwszej kolejności do ustalenia personaliów dziecka. Powódka nie rozpoznała S. na publikowanych zdjęciach. Fakt, że przez dwa lata powódka, będąca babką zmarłego, nie zorientowała się, że z dzieckiem coś się stało, że nie dążyła do zobaczenia się z nim, nie może być uznany za irrelevantny dla oceny jej relacji z wnukiem. Przeczy to ewidentnie zapewnieniom powódki o silnym uczuciu, jakie miała żywić do chłopca. Elementarne zasady doświadczenia życiowego wskazują na to, że w przypadku istnienia silnej więzi emocjonalnej babka dążyłaby do spotkania z S.. Przez cały czas miała kontakty z rodzicami chłopca, którzy ją odwiedzali. Nie domagała się jednak, by przywieźli dziecko. Nie zasługują na podzielenie tłumaczenia powódki o tym, dlaczego nie jeździła odwiedzać wnuków w miejscu ich zamieszkania. Niewielka odległość pomiędzy B. a M. i wiek powódki nie stwarzały w tym zakresie trudności, co słusznie stwierdził Sąd Okręgowy. Akceptowanie przez dwa lata takiego stanu, że mimo braku obiektywnych przeszkód nie ma żadnego kontaktu z wnukiem daje obraz zupełnie innej relacji uczuciowej powódki w stosunku do S., niż ta, o której starała się przekonać Sąd. W tym kontekście postrzegać też należy twierdzenia powódki, że dotkliwie odczuwa niemożność odwiedzania grobu wnuka, a gdyby ten został przeniesiony do B., to byłaby przy nim codziennie. Podnoszone w apelacji okoliczności, że powódka miała pytać o S. jego rodziców, a nawet przekazywać dla niego żywność, pieluchy, pieniądze na urodziny, nie zmieniają powyższej oceny, gdyż świadczenia materialne nie zastępują osobistego kontaktu, do którego dąży kochająca osoba. Prawdłowo też uwzględnił Sąd Okręgowy bezsporną i znamionną okoliczność, że dwoje innych wnuków powódki nie zostało powierzonych jej pieczy lecz umieszczono je w rodzinach zastępczych, a powódce nie wolno na razie utrzymywać z nimi kontaktów. Nie miałyby to miejsca, gdyby pomiędzy powódką a wszystkimi jej wnukami, w tym S., istniała prawidłowa więź rodzinna, gdyż w sytuacji, gdy rodzice nie mogą sprawować opieki nad małoletnimi naturalnym i najczęstszym rozwiązaniem jest umieszczenie ich u dalszych krewnych.

W kontekście powyższego, brak zgody pozwanych na przeniesienie zwłok S. do grobowca w B. należącego do powódki nie nosi cechy bezprawności. Powołują się bowiem na obawę, że nie zapewni to należytego kultu miejscu pochówku dziecka. Bezspornym jest, że obecnie rodziny rodziców S. pozostają w konflikcie, a sama pozwana podjęła działania prawne, by przenieść zwłoki syna do B., gdzie miałyby się nim opiekować jej rodzina. Pozwanej przysługuje z mocy art. 15 ust. 1 pkt.1 ustawy z 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych takie prawo; niezależnie od tego, czy rozstrzygnięcie sądowe w tamtej sprawie będzie po myśli pozwanej, czy też nie, jej dążenie jest w sposób oczywisty sprzeczne z dążeniami powódki.

Nie zachodziły zatem przesłanki z art. 24 § 1 kc do uwzględnienia powództwa, co prawidłowo stwierdził Sąd Okręgowy.

Dodatkowo wskazać należy, że powództwo można uznać za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, co przeciwstawiało się jego uwzględnieniu na zasadzie art. 5 kc.

Jest faktem notoryjnym, że po tym, jak anonimowe początkowo zwłoki dziecka zostały odnalezione w okolicach C., S. R. został tam pochowany na cmentarzu komunalnym. Pogrzeb odbył się przy masowym udziale mieszkańców tego obszaru, zapewniono chłopcu godny grób, który jest stale odwiedzany i pielęgnowany przez obce osoby, poruszone tragiczną historią S.. To mieszkańcy C. i okolic od pierwszych chwil otoczyli pamięć S. R. (początkowo jako nieznanego z nazwiska) kultem, dbałością i pamięcią. Tak jest nadal. Naruszanie tego miejsca, przeniesienie zwłok z grobu, który jest stale odwiedzany, pamiętany i dekorowany kwiatami, zniczami oraz zabawkami w inne miejsce, gdzie takiej pieczy przedstawiciele społeczności C. nie będą mogli zapewnić, przy zasadniczych wątpliwościach co do tego, czy powódka daje gwarancje otoczenia grobu wnuka należytem kultem - godziłoby w społeczne odczucie słuszności. Nie można

abstrahować od okoliczności śmierci S. R. i okoliczności odnalezienia jego porzuconych, bezimiennych zwłok. W pełni słusznie podniósł Sąd Okręgowy, że w naszej kulturze kult osób zmarłych sprzeciwia się ekshumacji zwłok ludzkich, o ile nie przemawiają za tym ważne względy społeczne lub osobiste, osób uprawnionych do podjęcia takich decyzji. Prawo osobiste jednostki do oddawania kultu zmarłemu musi być postrzegane przez pryzmat ochrony pamięci tej osoby i prawa do kultywowania pamięci innych osób uprawnionych.

Obie apelacje jako bezpodstawne podlegały zatem oddaleniu.

Sąd Apelacyjny orzekł więc jak w pkt. 1) sentencji, na mocy powołanych wyżej przepisów prawa materialnego oraz art. 385 kpc. O kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygnięto na zasadzie art. 98 kpc w zw. z art. 391§1 kpc oraz : - w punkcie 2) sentencji na mocy § 2 ust. 3 w zw. z §11 ust. 1 pkt. 2 w zw. z § 13 ust. 1 pkt. 2 rozporz. Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (t.j.Dz.U. z 2013 r., poz.461), - w punkcie 3) sentencji na mocy § 2 ust. 3 w zw. z §11 ust. 1 pkt. 2 w zw. z § 12 ust. 1 pkt. 2 rozporz. Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t.j.Dz.U.z 2013 r., poz. 490).

SSO Ewa Solecka SSA Zofia Kawińska-Szwed SSA Elżbieta Karpeta